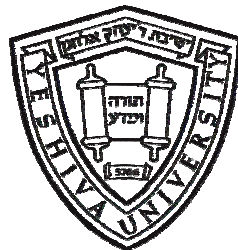

The Abraham Arbesfeld
Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

*“Gedolim:
Wanted Dead or Alive?”*

Rabbi Marc Penner
ג' בסיון תשס"ז • 5/20/07

גדולי ישראל: בחיים ובמות

משנה מסכת יומא פרק ח

אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין מי מטהר אתכם שבשמים שנאמר (יחזקאל ל"ו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר (ירמיה י"ד) מקוה ישראל מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל:

Rabbi Akiva said: You are fortunate Yisrael! Before whom are you purified? Who purifies you? Your Father in Heaven! ... Just as a mikveh purifies the impure, so does the Holy One, Blessed be He purify Israel.

במדבר פרק כ

(ז) וידבר יקוק אל משה לאמר: (ח) קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם: (ט) ויקח משה את המטה מלפני יקוק כאשר צוהו: (י) ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המרים המן הסלע הזה נוציא לכם מים: (יא) וירם משה את ידו ויך את הסלע במטוהו פעמים ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם: ס (יב) ויאמר יקוק אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם: (יג) המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את יקוק ויקדש בם: ס

Hashem spoke to Moshe saying: Take the staff and gather together the assembly, you and Aharon your brother, and speak to the rock before their eyes that it shall give its waters Moshe took the staff from before Hashem as He had commanded him. Moshe and Aharon gathered the congregation before the rock and said to them "Listen now O rebels, shall we bring forth water for you from this rock?" Then Moshe raised his arm and struck the rock with his staff twice

רמב"ן במדבר פרק כ

(ח) החטא במשה ואהרן במי מריבה אינו מתפרסם בכתוב. ורש"י פירש (בפסוקים יא יב) מפני שצוה אותם ודברתם אל הסלע - ולא אמר והכיתם, שאלו דברו היה הקב"ה מתקדש לעיני כל העדה ואומרים ומה סלע זה שאינו שומע ואינו מדבר מקיים דברו של הקב"ה אנו על אחת כמה וכמה. ודברי אגדה הם, אבל לא נתחווירו, כי מאחר שצוה קח את המטה יש במשמע שיכה בו, ואלו היה רצונו בדבור בלבד מה המטה הזה בידו.... והקרוב מן הדברים שנאמרו בזה, והוא טוב לדחות השואל, הם דברי רבינו חננאל שכתב כי החטא הוא אמרם (פסוק י) המן הסלע הזה נוציא לכם מים, וראוי שיאמרו יוציא ה' לכם מים, ואולי חשבו העם כי משה ואהרן בחכמתם הוציאו להם מים מן הסלע הזה, וזהו לא קדשתם אותי (דברים לב נא).

The sin of Moshe and Aharon at Mei Meriva is not clarified in the text The most likely explanation amongst all those that have been said about this matter is that of Rabbeinu Chananel who wrote that the sin consisted of their saying "are we to bring forth water out of this rock"? They should [not have said "are we" but] "shall the **Eternal** bring you forth water?"

כלי יקר על במדבר פרק כ פסוק ח

וענין חטא ההכאה הוא, כי מצינו לרז"ל (שמו"ר כא ט) בקריעת ים סוף כתיב (שמות יד טז) ואתה הרם את מטך ונטה את ידך, והרמה זו לשון סילוק ותרומה, לומר הרם את מטך וסלקהו ונטה את ידך ולא במטך לפי שהיו מרגיזים אחר המטה ואמרו שכל הניסים שעשה משה במטהו הכל היה דרך איזו כישוף שהיה לו במטה זה לפי שאנו רואין שאין כחו כ"א במטה זה, לכך נאמר הרם את מטך כדי להוציא מלבם. ולכך נאמר (שמות יד לא) וירא ישראל את היד הגדולה, ר"ל שראו שנס זה נעשה ביד ולא במטה לפיכך ויאמינו בה' ובמשה עבדו, מכלל דעד עתה היו בנים לא אמון בם כי לא האמינו בה' ובנבואת משה עבדו לפי שהיה להם מקום לתלות הניסים במטה: והנה בעת הזאת זה ימים רבים לישראל שנקרע הים, ודור זה לא ידעו אם עשה משה הנס ההוא בידו או במטהו, וסברו כשם שכל הניסים נעשו במצרים במטה כן קי"ס, וע"י שהכה צור במטהו חזר והביא את ישראל בחסרון האמונה שחזרו ואמרו שלא ה' פעל כל זאת אלא במטה שלו יש איזו צד כישוף. ושם נאמר ואתה הרם את מטך ונטה את ידך, נאמר לשון הרמה וסילוק במטה ולשון נטיה ביד ועי"ז ויאמינו בה', וכאן נאמר ממש הכל בהפך וירם משה את ידו ויך במטהו, לשון הרמה וסילוק ביד כי מאחר שלא עשה מעשה זה בהטית יד בעלמא דומה כאלו סלק את ידו ויך במטהו וע"י זה החזיר מיעוט האמונה למקומה הראשון כאשר היה רינון של המטה קודם קי"ס, לכך נאמר יען לא האמנתם בי לא אמנתם לא נאמר אלא האמנתם שהוא לשון יוצא לשני, שגרמו שלא להאמין בי אלא יאמרו בכח המטה עשה זה ולא ה' פעל כל זאת.

משך חכמה על במדבר פרק כ פסוק יא

ובאמת ראוי להתבונן, כי לא מצאנו למשה שיעשה דבר וענין בלי צווי השם קודם בכל המופתים ופלאות שעשה, כמו מן, ושליו, ובאר, וקי"ס, מה שמצאנו בשאר נביאים שעשו מעצמם, והש"י הקים דבריהם, כמו הראשון היה יהושע בעמידת השמש ... וכן באליהו בהר הכרמל (מלכים א' יח), ושמואל במטר (שמואל א' יב), זולת מה שמצאנו לו בדבר קרח, הלא דבר הוא! ונראה בזה, כי נביא אחר שהשגתו אינה באספקלריא המאירה, ובנבואתו הוא כמשתגע, שהוא מופשט החומר ומשולל החושים, בזה הלא עין בעין נראה כי לא אלקים הוא, ורק כחות הנבואה האלקית באים מהמשפיע היחיד אלקי רוחות לכל בשר, לא כן משה, כי הוא נשאר בחושי ומדבר כאדם עם חבירו, וכמאמר השם (במדבר יב, ח) פא"פ אדבר ... אילו היה עושה כן, אז אמרו עליו כי הוא בעצם כח משפיע משדד הטבע, ועשאוהו לאלקי לעבדו, לכן מפני שהיה קל הטעות להמיר כבודו באל שדי, לא עשה שום נס ופלא מעצמו בלי מה שיצוהו השי"ת מקודם ... לבד בדבר קרח, אשר צעקו כי כל העדה כולם קדושים, כעם ככהן, כקטן כגדול, הכחישו מעלת משה וחשדוהו בדברים פחותים, הטילו ספיקות, כי עשה כל החלוקה בכהונה ולויה מלבו, אז לא חשד אותם כי יטעו במעלתו להחשיבו אלקי והראה כי מרצון ד' עשה את כל אלה...

דברים פרק לד

(ה) וימת שם משה עבד יקוק בארץ מואב על פי ידוד ... (ח) ויבכו בני ישראל את משה בערבת מואב שלשים יום ויתמו ימי בכי אבל משה: (ט) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו בני ישראל ויעשו כאשר צוה יקוק את משה:

Yehoshua bin Nun was filled with the spirit of wisdom, because Moshe had laid his hands upon him

בראשית פרק כה

(ז) ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים: (ח) ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה זקן ושבע ויאסף אל עמיו... (יא) ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו וישב יצחק עם באר לחי ראי: ס

And it was, after the death of Avraham, that G-d blessed Yitzchak his son

שהשביעיות האלו אם כי המה ימי היין אבל זאת חייב ולא על העלם מקדש (משום דתיכי יחזי תמימות, שלא יחיה בהם ח"י חסרון ובעלם ממנו והוא טמא), עייניש, והרמז בזה ומגורית, שהוא הופך מן התמימות, כשישראל עושין רצונו של מקום, שאז לא נירא משעות רעות, והיות שבאמת מי יצדק לפניו ביין ומי בסוף יוכל לומר שעושה רצונו של מקום, אך כבר אמר ר"א (ברכות י" ע"א) גלוי וידוע שרצונו לעשות רצונו זמי מעכב שאור שבעיסה ועשבוד מלכותי, היינו מה שהאדם נושא בעול כבמה הן מצד תאות נפש הבהמית שבו והן ממה שגורדף תמיד על צואר משעבוד מלכותי דא גרמא שלא נובל להשלים חקנו, על כן צוהת החרוה הקדושה להקריב עומר של שעורים מאכל בהמה לכפר על נפשוותינו, לאמר כי באמת אנתנו רוצים לעשות רצונו של מקום אך נפש הבהמית היא המעכבת כנ"ל, עד שאמר חז"ל (סוטה טו, ב) במנחת סוטה היא עשוה מעשה בהמה לפיכך מגחנה באכל בהמה, היינו גם כן כנ"ל שבוכרין זה יקל עומה כי אך מעשה בהמה עשתה על דרך יזכור כי בשר המה (תהלים עח, לט), ועל כן ש ע ר י מ גוטרקין ישראל עושין רצונו של מקום.

*

אמר אליהם לדורותיכם אל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים ופי ופושאמו עליו (ויקרא כב, ג). הנה כל ישראל הותרו על טומאת מקדש וקדשיו ותכתבים ביוהר, וענין אחרת זו שהוכפלה הרבה פעמים בתורה, לדעתו רמז מוסר יש בה אם על עצים ואבנים הותרה תורה כל כך ליוהר ולירא מקדשות תלמידי כמה וכמה שצריכין ליוהר בקדשות תלמידי חכמים יראי ה' ותושבי שמו שזה הוא מקדש ה' באמת, על דרך דבתיב (ירמיה ד, ד) היכל ה' דהיינו שלא יחפה דברים על תורה ומצוות ה', עיין מתק לשון הרמב"ם בסוף הלכות מעילה (פי"ח ה"ח).

והנה שישת ר' עקיבא במגני שבועות ריש מחמת שפלות עצמו חייב לנהוג כבוד בתלמיד פ"ב (יד, ב) דעל העלם טומאה הוא חכם, כי אם מחמת גדולת התלמיד חכם בעצמו,

שמצמיחה ועולה בזמנה ובאר כזה גם ישירי לב יוכלו לשמות. ¹

*

ל"ג בעומר בו פסקה מיתת תלמידי ר' עקיבא (עיין יבמות סב וא"ח תצ"ג). והנה נבגשו על שלא נהגו כבוד זה בזה. ומת שדקדק חקבי"ה אומם בזה כל כך היינו אפשר דייקא לפי שהיו תלמידי ר' עקיבא, שלימד את ה"א תירא לרבות תלמידי חכמים וזמנה לא נהגו בזה אף שהיה להם ממז' ללמוד, ופירשתי מאמר חז"ל בפסחים פרק כל שעת (כב, ב) שמעון העמסוני היה דורש כל אתון שבוחרה כיון שהגיע לאת ה"א תירא פירש, הענין כי הלשון דרש משמע שדרש ברבים להמון העם כדרך הדרשות, על כן פירש אף שגם אדעתיה אסיק לדרוש לרבות תלמידי חכמים, בכל זאת מצע עצמו, כי יאמר המון עם לכבוד עצמו הוא דורש. אמנם בר' עקיבא דייקו חז"ל בבבא קמא מא ע"ב עד שבא ר' עקיבא ול' מו', כלומר לתלמידי את ה"א תירא לרבות תלמידי חכמים. והנה שמעון העמסוני לא מצא מתצורך ללמד כר לתלמידי, כי סבור היה שהתלמידים בינם לבין עצמם ודאי אינם מקפידים על הכבוד, ולדרוש להמון ע"ם אי אפשר מחמת טעם הני"ל, אך ר' עקיבא מצא צורך גדול ללמד להתלמידים שגם המה בינם לבין עצמם יחזרו ידע דעת התמונה ומחשבותיו, אם רואה תלמידי חכמים מתגרים זה בזה או אצל ההמון הותרה הרצונה לגמרי, לעשות עם הארץ בלירותו ידע דעת ההמון ונמצא שם שמים מהחלל, על כן הוא לימד להתלמידים שעל כל פנים המה ידעו להזהר איש בכבוד חברו, וכיון שהיה להם ממז' ללמוד ולא נהגו על כן נבגשו קשת ר"ל.

והנה ימי הספירה המה ימי היין כאשר אנו רואים בתלמידי ר' עקיבא ומשאר הרפתאות דערו עלינו בימים אלו, ועל כן צריכים להתחזק בימים אלו בתשובה ומעשים טובים כדי שיגיעו עלינו. וזה שאמר חז"ל (ויק"ו פכ"ח אות ג) וספרם לכם אימתי הן תמימות, כלומר אימתי נובל להיות בטוחים

*

7

או ומפריז תאכלו ותשבצו גם עמה.

והנה ענין תהוללה ביזם הסתלקות הצדיק, אשר לכאורה יפלא לשמוחה מה זו עושה, וכבר עמד על זה בהשובת חכם סופר יח"ד סי' רל"ג, אמנם הנה שרע ומר הסתלקות הצדיק מן העולם וקשת יותר מצ"ח קללות, מכל מקום יש בו דבר טוב כי יספר בו עון הדור הקב"ה מתרצה לישראל, ולא עוד אלא שהתלמידי חכמים הנשארים אחריי זוכים על ידי כך להשיג שלמותם ומתעלים בהשגות, כידוע מקי"ז בעל חתם סופר זצ"ל שעל כן לא ברכ הקב"ה את יצחק עד אחרי מות אברהם, ושון הכוונה במאמר התכות (תהלים סח, לו) גורא אלוקים במקדשיו, בשעה שהקב"ה נעשה יראוי ממקדשיו על ידי מיתת צדיק בעונותיו החביים, על ידי זה א"ל ישראל הוא נותן עון ותעומות לעם (שם), כי מוספים השגה ושלמות. אמנם אי אפשר לישרי לב לשמוח על זה, כי הדאב הנפש על המת היקר המוטל לפנינו שנוסף בעוננו, אך ברבות השנים כשעברו ימי האבל, כאשר יחזור ויצא יום שמת בו הצדיק וכאמר למעלה נתעורר בו מנין אותו החסדים שנתגלו אז ביזם מיתתו דהיינו כפרה סליחה ומחילה ותוספת רחמינות והשגה לחכמה הדור ממלא ראוי לשמוח ביזם היות ועל דרך זה פירש ק"ו זצ"ל מה שאמר חז"ל (מגילה יג, ב) בהמן ולא ידע כי בו באחד מת משה ובו באר נולד, כי חכמי דור דור נקראים משה, וכאשר נסתלק משה רבינו ע"ה וכו' החכמים שנשארו לתוספת אור ונולדו ביזם זה הרבה תלמידי חכמים שנקראו משה. אך כאמר ביזם תמימות תחדש הגדול באבת הצדיק, האור נדחה מחמת חחדש ערבה כל שמתה, כי אך כאשר עברו ימי חכבי או בבוא יום ההוללה מתעורר האור שנתגלה ביזם ההוא, והוא אור בלא חושך לעומתו, על כן ראוי לשמוח בו, ולזכר זה מרבים בנרות ביזם הוללה של הצדיק ז"ל, ועל זה יש לומר אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמוחה, כי האור של הצדיק הוא כעין זריעה